

ДОСЛІДЖЕННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ

ШЕВЧУК В. М.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики*

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Сучасний стан розвитку криміналістики дозволяє поставити питання про необхідність розроблення окремих інноваційних напрямків удосконалення методики розслідування окремих видів злочинів. Інновації в методиці розслідування злочинів, тісно пов'язані з феноменом її розвитку в умовах застосування нового кримінального процесуального законодавства. Введення в обіг нових категорій, які сприяють розвитку цієї криміналістичної категорії, передбачає накопичення наукових уявлень про найбільш оптимальні шляхи розслідування злочинів [2, с. 36].

У зв'язку з цим, правильно зазначається у спеціальній літературі, що криміналістами створюються нововведення, які істотно поліпшують якість та повноту процесу доказування, підвищують його науковий рівень, скорочують терміни досудового слідства, дозволяють вирішувати питання, що раніше не вирішувалися за відсутності належних методів та засобів. До інноваційних криміналістичних продуктів можна віднести розробки в галузі криміналістичної техніки, тактики та методики розслідування злочинів, а саме: нові або вже існуючі та прилаштовані до потреб слідчої практики техніко-криміналістичні засоби, сучасні інформаційні технології, електронні бази знань, методи фіксації, накопичення, аналізу та оцінки доказової інформації, нові тактичні прийоми, їх комплекси, тактичні комбінації та операції, алгоритми першочергових слідчих дій та перевірки типових слідчих версій, методики розслідування нових видів злочинів та ін. [3, с. 45].

Серед них одним із найперспективнішим напрямків наукових пошуків у криміналістиці, на наш погляд, виступає дослідження, формування та застосування типових тактичних операцій у окремих криміналістичних методиках, як досить ефективних та результативних засобів вирішення окремих тактичних завдань кримінального провадження під час розслідування окремих видів та груп злочинів.

Наповнення методики розслідування науковим потенціалом, як зазначає В. О. Ковалова [2, с. 36-37], відбувається не тільки за рахунок такої категорії, як «криміналістична характеристика», але і за рахунок запровадження нової, розроблюваної категорії «тактична операція», яка в синтезі з іншими положеннями методики розслідування наповнює останню новим науковим і практичним змістом. Дослідження категорії «тактична операція», її використання стосовно ситуацій розслідування створюють основу для практичних рекомендацій, що мають ситуаційний характер. Введення в методику розслідування категорії «тактична операція» дозволяє виконувати дві її функції: а) збагачення наукового потенціалу методики розслідування; б) створення методико-практичних рекомендацій для використання в слідчо-оперативній діяльності органів досудового слідства.

З нашої точки зору, розроблення та застосування типових тактичних операцій як інноваційний напрямок криміналістичних досліджень необхідно розглядати у теоретичному, так і практичному значенні. Теоретичний аспект передбачає створення систем типових та-

тичних операцій у структурі окремих криміналістичних методик розслідування злочинів, а практичний — використання цих моделей як орієнтирів для побудови і реалізації конкретної тактичної операції певної цілеспрямованості в реальних умовах розслідування та судового провадження. При цьому, розглядувані моделі при їх побудові повинні мати належне інформаційне наповнення, що істотно збільшує їх продуктивність. Відомості про мету, завдання, учасників і засоби тактичної операції мають стати невід'ємним складником і знаходити своє відбиття у структурі моделі типової тактичної операції.

У зв'язку з цим, останнім часом у криміналістичних дослідженнях особливої актуальності та значимості набувають проблеми, які пов'язані із типізацією тактичних операцій щодо окремих видів злочинів [4, с. 181]. З огляду на це, серед обставин, що пояснюють зазначену тенденцію можна назвати такі. По-перше, окремі криміналістичні методики як типізовані моделі мають включати в себе систему рекомендацій лише типізованого характеру, в тому числі й типові тактичні операції [1], які розробляються у відповідності до певного різновиду методик, є їх невід'ємною складовою, максимально «прив'язані» до типових слідчих ситуацій і виходять з конкретних тактичних завдань, що стоять перед слідчим. По-друге, неможливо розробити усі без залишку тактичні операції до певного виду (категорії) злочинів, а тому може йтися лише про типові, тобто такі, що найбільш часто зустрічаються, виявляють загальне в окремому, індивідуальному, є прообразами, прототипами певного виду (класу) дій, речей, предметів. По-третє, типові тактичні операції є найбільш придатною формою адаптації наукових розробок до їх практичної реалізації в ході розслідування конкретного злочинного діяння. Саме типові тактичні операції являють собою доцільні програми дій слідчого, вони виконують важливу методичну функцію і дозволяють обирати правильний напрямок у розслідуванні [5].

На наш погляд, при розробці та реалізації типових тактичних операцій слід враховувати такі положення. По-перше, типові тактичні операції необхідно розглядати як продукт наукової діяльності, який являє собою своєрідну інформаційну модель, що відбиває структуру і технологію (логіку, хронологію) реалізації цих криміналістичних комплексів відповідно до виду злочину, етапу розслідування, слідчої ситуації та тактичного завдання. Типові тактичні операції як наукові абстракції виступають орієнтиром для слідчих, до якого вони звертаються при побудові та реалізації цих криміналістичних комплексів у реальних умовах розслідування. По-друге, типові тактичні операції мають розроблятися відповідно до специфіки розслідування окремих видів (підвидів) злочинів, стадій кримінального провадження, слідчих ситуацій, тактичних завдань і розглядатись як невід'ємні складові видових чи підвидових криміналістичних методик (мікрометодик) розслідування злочинів. По-третє, вони мають бути максимально «прив'язані» до типових слідчих ситуацій і виходити із тактичних завдань, що постають перед слідчим (суддею). Саме слідча ситуація зумовлює постановку того чи іншого тактичного завдання, а останнє визначає засоби його вирішення. При цьому об'єктивна повторюваність ситуацій, що виникають на різних етапах досудового розслідування, показує, що з метою оптимізації їх вирішення можуть ефективно застосовуватися типові комплекси дій та заходів, які дозволяють забезпечити чітку узгодженість, раціональність та ефективність діяльності суб'єктів кримінального переслідування. По-четверте, головною підставою типізації тактичних операцій слід вважати репрезентативну множину однорідних тактичних завдань, що повторюються. Крім того, тактичне завдання у більшості випадків обумовлює й назву тактичної операції. По-п'яте, для збільшення інформативності типових тактичних операцій у їх структуру необхідно включати відомості про тактичне завдання, мету, коло учасників і засоби здійснення, тобто системи слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційних та інших заходів у їх субординаційній послідовності. Обмеженість інформаційного наповнення типових так-

тичних операцій лише їх назвою на сьогодні не задовольняє потреби а ні теорії, а ні практики. По-шосте, набір типових тактичних операцій є по суті типовою програмою розслідування певного виду (підвиду) злочинів, тому при їх створенні доцільно врахувати рекомендації з планування розслідування злочинів у цілому, в тому числі й з організації взаємодії слідчих із працівниками оперативних служб органів внутрішніх справ. По-сьоме, типізація - це завжди процес спрощення, схематизації, абстрагування. У свою чергу здійснення кримінального провадження передбачає використання не тільки типових засобів, а й атипових. Ось чому в діяльності з розслідування злочинів слідчий має застосовувати творчий підхід.

Розробка тактичних операцій як наукової концепції стала своєрідним мостом, який з'єднує тактику й методику розслідування. Тому наукові дослідження в цьому напрямку мають бути орієнтовані на опрацювання тактичних операцій стосовно розслідування окремих видів злочинів. Для цього тактичні операції потребують типізації, тому що окремі криміналістичні методики розраховані саме на реалізацію типових тактичних операцій, подібно до того, як вони враховують типові версії, типові ситуації, містять типову послідовність слідчих дій тощо. Саме у такій якості тактичні операції як категорія криміналістичної тактики відіграють важливу роль у побудові окремих методик і входять до їх структури як самостійний елемент.

Таким чином, у сучасній криміналістиці проблеми побудови та реалізації тактичних операцій у кримінальному провадженні на сьогодні є одним із інноваційних напрямків удосконалення методики розслідування окремих видів злочинів та виступає перспективним напрямком проведення криміналістичних досліджень. Усе це свідчить про важливість і своєчасність теоретичного розроблення типових тактичних операцій при розслідуванні окремих видів злочинів та їх впровадження у практичну діяльність у боротьбі зі злочинністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавель В. А. Проблеми формування базової методики розслідування злочинів // Вісн. Акад. прав. наук України. Х.: Право, 2008. Вип. 1 (52). С. 231–242.
2. Коновалова В. О., Мишков Я.С. Інновації в методиці розслідування злочинів // Право та інновації. – Вип. 2 (14). – Х.: Право, 2016. – С. 34–40.
3. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Авдєєва Г. К. Інновації в криміналістиці та їх впровадження в діяльність органів досудового слідства // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць. Х.: Право, 2011. Вип. 21. С. 39-46.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): монографія. Х.: Харків юридичний, 2007. 432 с.
5. Шепітько В. Ю. Роль типових тактичних операцій в системі забезпечення ефективності досудового слідства // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць. Х.: Вид-во «Кроссрод», 2007. Вип. 14. С. 194-199.

УДК 340(063)
ДЗ6

ДЗ6 **Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи:** Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 1-2 лютого 2019 р. – Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. – 112 с.

У матеріалах зібрані тези доповідей, які були подані учасниками Міжнародної науково-практичної конференції **«Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи»** (м. Дніпро, 1-2 лютого 2019 р.).